

РЕЦЕНЗИЯ

*От доц. Христо Николаев Добаров
за дисертационния труд на доц. Йохан Стоянов Йотов
на тема „Пластически геометризъм и пространствени системи в творбите
на някои от най-изявените представители на направлението ИМП-АРТ“
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по научна специалност: 05.08.04. „Изкуствознание и изобразително изкуство“,
научна област: 8. Изкуства, професионално направление: 8.2. Изобразително изкуство
с научен ръководител: проф.д.изк. Свилен Стефанов*

Доц. Йохан Стоянов Йотов е преподавател в катедра „Графика“ на НХА. Неговият дисертационен труд е подготвен в свободна форма на подготовка с научен ръководител проф.д.изк. Свилен Стефанов. Дисертацията се състои от общо 138 страници основен текст, който съдържа въвеждаща част (увод), шест основни глави, заключение, публикации, автореферат и приложение с 90 илюстрации. Тя включва още библиография от общо 43 източника, както и речник на използваните термини. Справката за научните приноси на дисертационния труд е поместена в автореферата след заключението.

Дисертационния труд започва с увод, където докторантът определя структурата и параметрите на хоризонта на изследването си. Качеството на анализ-изследване зависи от степените на т.н. триангулация: триангулация на източниците на данни, триангулация на изследванията и триангулация на методите. Триангулация е, когато едно изследване се извършва от различни гледни точки се получават по-точни изводи, заключения и оценки. В случая докторантът триангулира и двата вектора-посоки на изследването: вътрешен (цели, задачи и методология) и външен (пространство, наука-геометрия, изкуство).

Парадигмата на изкуството-процес във времето непрекъснато се променя и актуализира на базата на набор от арт-практики, създавайки конвенционално-резонансната рамка на епохата и е предмет на историята на изкуството. Бъдещето - теорията на изкуството предполага процес на съ-творяване, създаване на непреодолимо отсъстващи мисле-форми. Теория означава божествено знание. Само Творецът има знание за бъдещето, защото го прави... Някой е направил настоящето, в което живеем. За него то е било мисле-бъдеще...

Използването от мен на синтагми в текста на рецензията ми дава възможност чрез словосъчетания от по-високо йерархично ниво да отворя потенциалните смислови нива на образа. Метадискурсивните нива на образа не са от вчера. Те обуславят и двата аспекта на изкуството: профанно и сакрално. Гледане-виждане-разбиране. Да! Образът ни свързва и разделя. Свързва ни като гледащи, но ни разделя като виждащи.

По същите причини използвах и термина от геометрията „триангулация“. Още в увода докторантът акцентира върху геометрията като синоним на научно изследване - анализ-ракурс на дискурса върху феномена ИМП-АРТ. Терминът в превод от английски означава невъзможно изкуство.

Съвсем логично още в първа глава на дисертацията си озаглавена: „За перспективата, за обратната перспектива, за сферичната геометрия и за пространството в картините на далекоизточните художници“ докторантът проследява развитието на геометричната парадигма в изкуството: обратна перспектива, перспектива, сферична геометрия. В дълбоката си същност това се явява онази осъзната необходимост в процеса на визуализация на идеята си, на образотворчеството си, художникът да сътвори и образ на пространството. Но това се оказва невъзможно, защото пространството е идея... Затова съвсем естествения въпрос на всеки художник осъзнал смисъла на живота си като търсене на невъзможното, като ПЪТ, е въпросът за целта. Целта на този път. Така се ражда и идеята за двумерната геометрия, за перспективата - модел на тримерната реалност, идеята за убежната точка, идеята за границата. Всички художници са осъдени да мислят във форма. Мисленето в граница е просветление, предполагащо волево усилие, с вектор навътре (цели, задачи и методология). Пътят навътре. Това, накратко, е онази непреодолима граница на изкуството и науката да ОБЕКТИВИЗИРАТ СУБЕКТИВНОСТТА (пространството всъщност е субективно преживяване).

Във втора глава- „За Евклидовата геометрия и за появилите се много по-късно неЕвклидови геометрии“ изследването на пространството изцяло навлиза в дебрите на научните изследвания на парадигмата на геометриите. Евклидова и неЕвклидови геометрии, Лобачевски, Риман, Минковски, топология, дескриптивна геометрия, фрактали... докторантът съзнателно ни води към аналогията наука-изкуство чрез творческата рефлексия на автори, работещи в направление ИМП-АРТ. Това течение в изкуството се занимава с визуализация на осъзнатата невъзможност за дефиниране на феномена пространство. Тук ще си позволя да поздравя докторанта за този артистичен исторически преглед на развитието на парадигмата пространство-

геометрия. В много стегнат обем ни запознава с еволюционната промяна на ортодоксалното мислене на някои учени в парадоксално („мисленето извън кутията“).

Третата глава – „Физическо и имагинерно пространство“, се явява критична и решаваща. Обичам този момент – рекурсивния канон – съзначаването, осъзнаването на безсилието на логиката. Замяната на едно неизвестно с друго неизвестно не прави нито едно от двете неизвестни по-известно... Тук докторантът си задава съвсем естествения и очакван въпрос. Дали изобщо съществува физическо пространство или всичко е ментално? Науката не поема отговорност, не дава категоричен отговор. Какво ни остава тогава? - Изкуството! Това е моментът на о-съзнаването на ин-ди-вида. Събуждането на твореца от наркозата на логиката. Изкуството като спасение от натиска на вид-социум-език. Свободата.

Четвърта глава – „Пропорциониране“, е тържество на красотата. Въпросът за функцията на формата. Функцията не е формална, а информална, пътуване през сетивната реалност в света на идеите. Тук се срещаме с Фибоначи и „златната пропорция“, онзи „вход без врата“ през който преминава търсеция и осъзнат творец. Да, може би няма пространство, изгубеният рай на геометрията е останал в щастливото детство на цивилизационните парадигми. Но все пак... Какво прави художникът пристъпвайки към визуализацията на идеите си? Избира рамка, формат... Нали и когато започваш работа на компютъра трябва да създадеш нов документ, ново „пространство“ за работа?

Петата глава – „Начало и развитие на създаването на „невъзможни“ фигури и пространствени конструкции в изобразителното изкуство“ е полет на мисълта, на творчеството. Връщане в изгубения предезиков рай на образа. Тук ще срещнем и Патриарсите на „невъзможните“ пространства: Ешер и Пенроуз, Малевич и Мондриан, Мьобиус и Клайн, Гьодел и Ройтерсверд, Бах и Хофстатер, Мицумаса Анно и Жос де Мей ... Тук ще намерим авторът на манифеста на геометрическия абстракционизъм и тълкуване на използвания в заглавието на дисертационния труд термин „пластически геометризм“ от Пит Мондриан, Казимир Малевич и Тео ван Дусбург. Петата глава се явява контрапункт на смисловия център на настоящия дисертационен труд. Разработена е прецизно, задълбочено и с особено внимание към детайла, въпреки краткия обем – 20 стр. Специално внимание е отделено на Мауриц Корнелиус Ешер, Оскар Ройтерсверд, Сандро дел Прете, Мицумасо Анно, Жос де Мей, Роб Гонсалвес и Ищван Орош. В приложението към дисертацията можем да се запознаем с техни знакови картини. Докторантът ни поднася кратки художествено-пластически и стилистично-сравнителни анализи на творчеството им.

Шеста глава на дисертацията - „От моята художествена практика“ се явява кулминация на творческите търсения на докторанта, равносметка на двадесет и три годишния му преподавателски опит в катедра Графика на Националната Художествена Академия – София. Тази част представлява смисловия център и причината за написването на дисертацията, която е съобразена с формата, приета в НХА за кратко наречен „докторантура - Вариант Б, “in praktis”

През тези години докторантът изгражда своето лично авторско кредо, свързано с творческото си развитие, което прилага в ежедневната си преподавателска практика. Това е времето за анализ и развитие на естетическите и пластични възгледи, на технологично обновяване и усъвършенстване. Според докторанта още през 1995 г. той развива единна концепция – направление в творчеството си, което минава като червена нишка в графични цикли през следващите години. Налага се уточняване на техники, технически инструментариум, общ графичен стил. Това творческо направление получава работното заглавие „Мисловно пространство“. В това направление са работите от графични цикли, които имат подзаглавие „подцикъл К“ (1995 г.) – модулни конструкции, които представляват квадратни матрици със самостоятелни фрагменти. Обединява ги размер, цетова гама и повтарящия се фронтален правоъгълен елемент, фланкиран с преходи от тъмно към светло в различни конфигурации. Графичните листове от подцикъл „Т“ (1996 г.) продължават развитието на идеята. Тук модулният елемент е равнобедрен триъгълник – половин квадрат. Идеята е деленето на все по-малки подобни фигури, представляващи пътя към безкрайността. Използван е графичният принцип на ритмика на светли и тъмни фигури върху неутрален фон, като следствие се получава илюзия за органична структура.

През 1997 г. той започва работа върху подцикъл „R“ (ромбове). Развитието на идеята за преминаване от двумерно в многомерно пространство. Илюзията за тримерното пространство е водеща. Развитието на пластичната идея се изразява чрез обеми, които са изпъкнали и вдлъбнати. Като графичен инструментариум използва контраста. Водещо и определящо за автора е балансът. Баланс на формите, баланс на пространствата около формите, баланс на ротацията, баланс на изпъкнало-вдлъбнато. Продължение на този цикъл авторът работи в академията за приложни изкуства във Виена. Заглавието вече е „Д-10“. Триъгълникът тук е „златен“- основен елемент в Свещената геометрия. Такъв триъгълник се вписва след ротация в една окръжност десет пъти. Затова и серията е „Д-10“.

Графичният цикъл „Храм“ от 1998 г. е продължение на развитието на идеята за мисловното пространство чрез вертикален правоъгълник, изведен до знак, силует, засводен в горната си част. Работата с мащабите е търсена съзнателно, внушава се

усещане за пространствени отношения. Търсенето на междумодулните отношения е в посока ритъм, равновесие, контраст.

Цикълът „Златен прах“ от 2006 г. е повлиян от далекоизточното изкуство. Ритмично повтарящите се елементи провокират асоциация с калиграфията. Тук внушението за пространство е търсено чрез многопланова система, което е стилистичен похват на повечето произведения в китайската и японската графика и живопис. В литографиите си от цикъла „Средната мисловна форма“ – 2008 г. докторантът си поставя задача за формализиране на пространството, архивирано между геометрично четливи форми. Това са релефни плочки, изчистени, с усещане за изпъкналост и вдлъбнатост – калъпи на формата, мъжкото и женското начало.

Цикълът „Развитие на формата“ от 2009 г. търси пространство чрез съпоставка между обли обемни тела – своеобразна формо-пространствена инверсия.

Графиките от цикъла от 2012 г. са вече твърде близко до импарта. Това са циклите „Илюзорни пространства“, „Парадокси“, „Измами за окото“.

Особен интерес в творчеството на Й.Й. са работите „Фази на една мембрана“ (84), „Ритъм на мембрана“ (85), „Ритъм на спирали“ (86), „Порта към небесата“ (87). Усещането е за връзка между макро и микро пространство, породено от динамична релефна повърхност. Базирана е на контраста между спокойствие вътре и динамика вън. Продължението на тези графични листи – „Ритъм на Земята“ (88), „Ритъм на вълна“ (89), „Прозорец към безкрайността“ (90), бележи търсенето на идеята за безкрайност чрез мозайки, покрития на равнината.

Настоящата дисертация бе съпътствана от голяма ретроспективна изложба „ИМП-АРТ: Невъзможно изкуство“ в двете зали на новата изложбена площ на галерия „Сан Стефано“ – София. Мащабна ретроспекция като обем –повече от 80 графични листа, качество на графичните цикли и дълбочина на визуалните послания – такива бяха медийните отзиви.

Позволявам си да цитирам Акад. проф. ХРИСТО СТАЙКОВ: “Неговите композиции притежават едно важно качество на картинната визия – подчиняват частното към общото, малкото към голямото, второстепенното към главното. Те са конструирани като единно художествено пространство, въздействат монолитно и същевременно възбуждащо и нашепват за пиршеството на детайла. Така той постига магическо очарование, трансформирайки чувството за обем и пространство в симултантно чувство за време. Той ни омайва с поетичния полет на фантазията, с изключителен усет към светлосянката, мекотата на преходите,

звучността на контрастите. Изявената му до краен предел пластична жажда и перфектното му майсторство за съчетанието и употребата на цветовата гама са уникални до такава степен, че спокойно можем да медитираме пред всяка негова работа.”

Ще спра до тук. Респектиращо е дори самото изброяване на графичните цикли, а що се отнася до художествено-пластическия и стилистичен самоанализ на твореца, за мен бе особено удоволствие да надникна в светая светих на твореца и доколкото това е възможно да съпреживея тайнството на проявлението, раждането на творбата от света на идеите. Емпатията...Тайнството на автопоезисните системи...Пространството е единно, но не едно...Морфичен резонанс...

Заключение:

Докторантът, доц. Йохан Йотов, изправен пред необходимостта на самоанализ на творческия си път, се налага да прави и стилистически сравнителен анализ на художници - творци с ярък почерк и значим принос за направлението, в което той работи. Идеята на този труд, както казва той, е опит, стъпка, посока, проследяване на взаимодействието между наука и изкуство. Чрез поставяне в полезрението на гилдията на такава тема на дисертация, се търси разширяване на периметъра на човешката фантазия във връзката - наука и изкуство, постигане на одухотвореност на този на пръв поглед сух и скучен геометризъм.

Рецензията стана твърде дълга, но не мога да не спомена стегнатия и изчерпателен Автореферат и справката за приносите на дисертацията:

Фокусиране на вниманието, популяризиране на направлението ИМП-АРТ

Анализ, оценка и методология пространствени конструкти в арт-практиките

Сближаване на изкуство и наука: идеите в изкуството + научната фантазия

Пренасяне на пространствени системи използвани в изкуството на далечния изток в европейската арт-практика

Дебатиране върху понятия като физическо, имагинерно, ментално, мисловно, пространство

Анализ и оценка на методологията на емблематични автори, работещи в направлението ИМП-АРТ и влиянието им върху промяната на пространствената парадигма.

Мнение на рецензента:

Дисертацията излага и анализира впечатляващ обем информация, която в своята тема, широта и детайли покрива изискванията за дисертабилност.

Представените материали са обединени в добре написано изложение на хубав български език при спазване академичните Правила и стандарти за цитиране на ползвана литература. Приложеният илюстративен материал е изчерпателен и коректен към съдържанието на текста. Авторефератът отговаря на изложението. Публикациите са в темата на дисертацията. Съгласен съм с обявените приноси на дисертацията.

Уважаеми членове на Специализираното научно жури, оценявам дисертационния труд на доц. Йохан Стоянов Йотов като отлично постижение и убедено ви препоръчам да му присъдим образователната и научна степен „Доктор”.

14.05.2019
София

Рецензент:
Доц. Христо Добаров